

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

No5(2)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 652 sahifa,
6-may, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Fizika ta'limida integratsiyalashgan yondashuv: mazmuni va ahamiyati.....	10
<i>Doniyorova Iroda Baxtiyor qizi</i>	
Zamonaviy boshlang'ich ta'lim: milliy dastur, kompetensiya va xorijiy tajriba integratsiyasi.....	14
<i>Omonova Nilufar Parda qizi</i>	
The Role of Environmental Project-Based Learning in Developing EFL Learners' Productive Skills.....	19
<i>Xujanova Shaxina Abdullayevna</i>	
Boshlang'ich sinflarda integratsiyalashgan ta'limning pedagogik aspektlari	24
<i>Eshpo'latova Elnora Yo'ldoshovna</i>	
Talabalarda stressga barqarorlikning nazariy va amaliy tahlili.....	29
<i>Nurmatov Nurhayot Nurziyot o'g'li, Maxmudova Shahzoda Maksudovna</i>	
Malakaviy o'quv amaliyoti jarayonida bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishda didaktik ta'minotning ahamiyati.....	32
<i>Ramozonova Bahroy Sadriddinovna</i>	
Oliy ta'limda raqamli pedagogikaning institutsionlashuvi: boshqaruv, siyosat va raqamli transformatsiya strategiyalari.....	36
<i>Nuraliyeva Dilshoda Yo'lichiboy qizi</i>	
Aholini jismoniy sog'lomlashtirishda sog'lomlashtiruvchi mashg'ulotlarni tashkil etish metodikasi.....	41
<i>V. Sh. Raximov</i>	
O'spirinlik davrida motiv va motivatsion sohalarning kasb tanlashdagi o'rni	46
<i>Rayimqulova S., Pulatova R., Do'smatova S., Matyakubova Shohista Odambov qizi</i>	
Tarbiyachi shaxsining shakllanishida psixologik determinantlarning roli	51
<i>Vasila Yusupova</i>	
Kasbiy ta'lim o'quvchilarini ijodiy qobiliyatini oshirishda xorijiy tajribalardan foydalanish	55
<i>B. X. Sharopov</i>	
Raqamli axborot makonida gumanistik g'oyalarni integratsiyalashning nazariy konsepsiyasi	59
<i>Isanov Najotbek Ilmamat o'g'li</i>	
Fanlararo integratsiya asosida o'quvchilarda iqtisodiy bilimlarni rivojlantirish imkoniyatlari.....	63
<i>J. M. Fayzullayev, Ortiqova E'zoza Olimjon qizi</i>	
Millatlarning o'ziga xos dunyoqarashining psixologik xususiyatlari	67
<i>Murxashev Axmadxon Olimjon o'g'li</i>	
Xalqaro ta'lim dasturlari asosida kasbiy ta'lim muassasalarida metakognitiv kompetensiyalarni shakllantirish metodikasi.....	70
<i>S. A. Qarshiboyev</i>	
Ijtimoiy media kontentlari orqali talabalarda fuqarolik pozitsiyasini shakllantirishning nazariy asoslari.....	74
<i>Suyunov Rustam Sadriddinovich</i>	
Ko'p tilli muhitda ingliz tilini o'rganishning lingvistik xususiyatlari	78
<i>Teshaboyeva Mohichexra Sohibjon qizi</i>	
Axborotlashgan jamiyat sharoitida bo'lajak pedagoglarning mediakompetentligini rivojlantirish zarurati.....	81
<i>Umarov Azizbek Vaxobovich</i>	
O'quvchilarda badiiy matn leksikasini o'zlashtirishdagi qiyinchiliklar: muammo va yechim.....	85
<i>Xamroyeva Dilnoza Jahongir qizi</i>	
Bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarini ma'naviy tarbiyalashda Ahmad al-Farg'oniy asarlarini kompyuter imitatsion modellari asosida o'qitish metodikasi.....	89
<i>S. S. Qulmurodova</i>	
Enhancement of Periodontal Disease Management Strategies in Individuals With Chronic Hepatitis C Following Attainment of a Sustained Virological Response.....	92
<i>Makhmudova Ugi'loy Bakhtiyorovna</i>	
Epithelial-Mesenchymal Transition's Possible Role in the Pathogenesis of Periodontitis (Literature Review)	95
<i>Burkxonova Zarafruz Kobilovna</i>	
Gamifikatsiya asosida bo'lajak oligofrenopedagoglarda kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish texnologiyalari mexanizmini tatbiq etish	102
<i>Bozorboyev Javlon</i>	
Bo'lajak chizmachilik o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish omillari.....	106
<i>Jamilova Dilsuza To'iqin qizi</i>	

Elektir va magnit maydonida yorug'likning ikkilamchi sinishi.....	110
<i>Avulova Zamira Tursunmurodovna, Nomozova Dilnoza Mamarajab qizi, Alimardonov Husan Yorqin o'g'li, Ismatullayev Sayfiddin Panji o'g'li</i>	
Lazer texnologiyalarining zamonaviy qo'llanilishi	114
<i>Avulova Zamira Tursunmurodovna, Nomozova Dilnoza Mamarajab qizi, Muminova Sevinch Kamoliddin qizi, Begnayeve Dilbar Bobonazar qizi</i>	
Fotometrik kattaliklar	117
<i>Avulova Zamira Tursunmurodovna, Nomozova Dilnoza Mamarajab qizi, Mamatqulova Zebo Komiljon qizi, Xolmaxmatova Sevara Sirojiddin qizi</i>	
Qutublangan yorug'lik manbalari	121
<i>Avulova Zamira Tursunmurodovna, Nomozova Dilnoza Mamarajab qizi, Turdimurodova Kumushbib, Normuminova Madina</i>	
Tabiatdagi optik hodisalar	125
<i>Avulova Zamira Tursunmurodovna, Nomozova Dilnoza Mamarajab qizi, Qudratova Sevinch Otabek qizi, Ulasheva Ruxshona Rustam qizi</i>	
Rus tilini o'qitishda kompetensiyaga asoslangan innovatsion yondashuvlardan foydalanish	129
<i>Erkinova Nozima Utkir qizi</i>	
Rezervga bo'shatilgan harbiy xizmatchilarning ijtimoiy-psixologik reintegratsiyasini tadqiq etishning ilmiy-metodologik tahlili	133
<i>Ikmatullayev G'. Z.</i>	
Raqamli ta'lim platformalarida matematika o'qitishda sun'iy intellekt yordamida baholash tizimini takomillashtirish	136
<i>Mirzayeva Shahlo Abduraxmanovna, Akbarov Ulug'bek, Abdivaliyeva Umida</i>	
Linguistic and Pedagogical Foundations of Teaching English as a Foreign Language in The Uzbek Context.....	140
<i>Shokirova Mushtariy</i>	
Sun'iy intellektning ta'lim jarayonidagi transformatsion roli	144
<i>Uzoqboyev Xojiakbar Qobuljon o'g'li</i>	
Enhancing Collaborative Learning and Peer Feedback in EFL Classrooms Through Padlet: a Digital Approach to Group Work and Assessment.....	148
<i>Veronica Khatamova</i>	
Kar va zaif eshituvchi o'quvchilarning rasmlar asosida aqliy faoliyatini rivojlantirishning vizual-didaktik texnologiyalarini takomillashtirish.....	152
<i>Meliqo'ziyev Abduraxmonjon Qahramonjon o'g'li</i>	
Emotsional intellekt – hr menejerlarning qaror qabul qilish kompetensiyasining determinanti sifatida	157
<i>Abdukarimov Muhammadjon Muratovich</i>	
O'g'il bolalarni mustaqil oilaviy hayotga tayyorlashning tizimli-pedagogik modeli: nazariya, metodologiya va amaliyot	162
<i>Islamova Fotima Shamsiddinovna</i>	
Barkamol yosh avlod fazilatlarini shakllantirishda milliy innovatsion pedagogik texnologiyalarning o'rni.....	170
<i>Olimova Dono Shakirovna, Baxtiyorova Shahnoza Mansurbekovna</i>	
Development of Prevention of Professional-Pedagogical Deformation on the Basis of Health-Saving Technologies in Higher Educational Institutions.....	174
<i>Saidova Parvina Mirzo kizi</i>	
O'zbek xalq pedagogikasi mazmuni asosida talabalarni oilaviy hayotga tayyorlashning ilmiy nazariy asoslari	178
<i>Rahmonqulova Guliza Faxriddin qizi</i>	
Bolalarning maktabgacha yosh davrida emotsional rivojlanishiga oid nazariy qarashlar tavsifi.....	182
<i>Abduraxmonova Gulmira Arapjon qizi, Yuldasheva Umida Maxmudovna</i>	
Alohida ehtiyojli bolalar uy ta'limini tashkil etishning korreksion pedagogik tizimining tarkibiy komponentlari.....	186
<i>Jo'raxo'jayev Muhammadazizxo'ja Xalilxo'ja o'g'li</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida multimedia vositalarining ahamiyati.....	190
<i>Umida Marasulova</i>	
Boshlang'ich funksiya va aniqmas integral.....	193
<i>Mirzayeva Shahlo, Isroilova Zahro, Erkinova Shahrizoda, Javliyeva Dilnura</i>	
Maktabgacha ta'limda bolalar adabiyoti kerakmi?!.....	196
<i>Dilfuza Shadiyeva</i>	
Experimental Study on the Psycho-Pedagogical Effectiveness of Mall-Based Multimodal Learning in Developing Pluricultural Competence	200
<i>Azimova Sevara Muzaffar qizi</i>	

Simulyatsion o'quv muhitida fizika o'qituvchilarining o'z-o'zini boshqarish va reflektiv kompetentligini oshirish.....	205
Muradov Iloxomjon Abduxamid o'g'li	
Ta'lim menejmentida strategik boshqaruv tushunchasining evolyutsiyasi.....	209
Raximjonov Jamshid Rafiqjon o'g'li	
Raqamli kompetentlik tushunchasining ilmiy-nazariy talqini va xorijiy hamda mahalliy tadqiqotlar tahlili	214
Umirov Boboyor Baxtiyor o'g'li	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida faoliyatlar samaradorligini oshirishda pedagogik multimedia vositalaridan foydalanish usullari.....	218
Abdreimova Maftuna O'ktam qizi	
Boshlang'ich sinf texnologiya darsliklarining tuzilishi hamda o'quvchilar yoshiga muvofiqligi.....	223
Bobolov Nuriddin Tojiyevich	
Oliy ta'limda pedagoglarning boshqaruv kompetensiyalarini rivojlantirish uchun zamonaviy texnologiyalar	228
Isabekov Bahodir Isabek o'g'li	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda tolerantlik madaniyatini shakllantirishning ijtimoiy-psixologik masalalari ..	233
Boydavletova Sohiba Abduganiyevna	
Aksiologik yondashuv asosida tarbiya fanini o'qitishda innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish.....	239
G'aybullayev Bobur Nomonjon o'g'li	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda mantiqiy tafakkurni rivojlantirishda didaktik o'yinlarning ahamiyati.....	243
Toshpo'latova Muxlisa G'olib qizi	
Bo'lajak o'qituvchilarning reflektiv kompetentligini rivojlantirishning mazmuni va ilmiy-nazariy pedagogik asoslari.....	248
Mamatqulova Saboxat Abduraxmonovna	
Maktabgacha ta'limda monitoring va baholash tizimini takomillashtirish.....	253
Amanova Durdona Kaxramonovna	
O'zbekiston yoshlarining ma'naviy va estetik tarbiyasida tasviriy san'at va zamonaviy pedagogik texnologiyalar.....	257
Esanova Hulkar Abdurayim qizi	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida eksperimental-tajriba faoliyatini tashkil etish	261
Gafurova Dilnoza Saloxiddinovna	
Ommaviy axborot vositalarining jamiytdagi xavfsizlik hissigi ta'sirining nazariy va amaliy tahlili	266
Nurmatov Nurhayot Nurziyot o'g'li, Qoldiboyeva Xayriniso Eldarovna	
Milliy o'yinlarni o'qitishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining pedagogik imkoniyatlari.....	269
Ismatov Po'latjon Abdumannobovich	
Ta'lim sifatini boshqarish jarayonida kvalimetrik parametrlarini takomillashtirishda xorijiy tajribalarning ahamiyati	273
Karimova Maxbubaxon Mukimjonovna	
Innovatsion ta'lim sharoitida bolalar adabiyotini o'qitish metodikasini takomillashtirish modeli.....	278
Mirzayeva Nigora Bozorovna	
Matematika o'qitishda milliy qadriyatlarni aks ettirish	282
Mirzayeva Shahlo, Yuldoshova E'zoza Ravshan qizi, Muxtorova Sevinch Asad qizi, Xolboyeva Mushtariy Zayniddin qizi	
Ingliz tilida fe'l frazeoformalarining morfologik tuzilishiga xos umumiy xususiyatlar.....	285
Jo'rayeva Nargiza Shavkatovna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining yozma nutqini o'stirishda interaktiv metodlarning ahamiyati.....	289
Ramazonova Munisa Hoshim qizi	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tayyorlov guruhi tarbiyalanuvchilarining lug'at boyligini oshirishda intellektual o'yinlar va interfaol usullardan foydalanish.....	294
Raxmonova Gulrux Ubaydullayevna, Ibragimova Dildora Turabovna	
Maktabgacha ta'limda pedagoglar kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishda uslubiy xizmat va hamkorlik mexanizmlarining samaradorligi.....	298
S. A. Rahmonberdiyev	
Yoshlarni destruktiv submadaniyatlar ta'siridan himoyalashning innovatsion pedagogik usullari	304
Xasanova Marxabo Turayevna	
Социально-психологические особенности домашнего насилия в условиях трансформации семьи и цифровизации общества	308
Абдукадирова Лаура Юльбарсовна, Абдуллаева Азиза Комилжон кизи	
Педагогические основы развития инновационной компетентности педагогов в системе дошкольного образования.....	315
Гульнара Ахтямовна	

Роль учебного процесса и творческой деятельности в сохранении психологического равновесия.....	320
<i>Коршубаева Рано Хазраткуловна</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda matematik tasavvurlar (son, shakl, o'lcham, fazoviy munosabatlar)ning psixologik-pedagogik xususiyatlari va rivojlanish bosqichlari	325
<i>Bibizaynab Otaxo'jayeva</i>	
Ertaklarni rollarga bo'lib o'qish orqali o'quvchilarda boshqaruvchanlik qobiliyatini shakllantirish	328
<i>Sobirova Fotimaxon Baxodir qizi, Narkabilova Gulnoza Po'latovna</i>	
Jadid ayollari fenomenining tarixiy va intellektual mohiyati	332
<i>Ergashova Mehriniso Husniddin qizi</i>	
The Importance of Pronunciation in Language Learning	335
<i>Nazarova Gulbaxor Azimjon Qizi</i>	
Ta'lim jarayonida test texnologiyalaridan foydalanishga qo'yiladigan pedagogik talablar	340
<i>Rasulov Ulug'bek Murodulloyevich</i>	
Tibbiyot ta'limida mentor va talaba munosabatlarining tahliliy tafakkurga ta'siri	345
<i>Osbayov Muhammadjon Imaraliyevich</i>	
Oila qadriyatlari va ta'lim tizimi orqali ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirish.....	350
<i>Tuymurodova Donoxon Istam qizi, D. Sh. Yuldasheva</i>	
Будущее французского языка в XXI веке: глобальные тенденции, вызовы и перспективы.....	354
<i>Азамжонova Сарвиноз Шухратовна</i>	
Dars jarayonida o'yin folklori namunalaridan samarali foydalanish usullari.....	360
<i>Safarova Nigora Oxunjonovna, Durmatova Oygul Orifjonovna</i>	
Yosh basketbolchilarni zamonaviy sport mutaxassisligiga yo'naltirishning samaradorligi.....	364
<i>Rahimov Bobirjon Abdurasulovich</i>	
Matematikani o'qitishda vizual tafakkur psixologiyasi.....	370
<i>Inomova Ozodaxon Shavkatjon qizi</i>	
O'zbek oilalarida gender tenglikning etnopsixologik xususiyatlari.....	374
<i>Yusupova Mardona Matkubulovna</i>	
Raqamli ta'lim muhitida sun'iy intellekt yordamida aniq fanlarni o'qitish va talabalarning kasbiy-pedagogik kompetensiyalarini shakllantirish	378
<i>Mirzayeva Shahlo, Olmasov Elshod Elmurod o'g'li, Jabborov Muhammadali Abdumannof o'g'li</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda emotsional intellektni rivojlantirish usullari.....	382
<i>Marufova Munira Egamkulovna</i>	
Elektron ta'lim jarayonida "raqamli profilaktika"ni ommalashtirish va "axborot hurujlari"ni bartaraf etish usullari	385
<i>Qo'ng'irotboy Avezimbetovich Sharipov, Sirojiddinov Nuriddin Saxobiddinovich</i>	
Tibbiyot sohasida ayollar karyerasi rivojlanishining imkoniyatlari va to'siqlari.....	393
<i>Axmedova Maysara Baxromovna</i>	
Tog' echkilarda xonakilashtirish natijasida paydo bo'lgan o'zgarishlar	397
<i>Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyevna, Ashurova Dilorom Abdusamat qizi, Elmurodova Munisa Baxtiyor qizi</i>	
Kumush tovon balig'i (Carassius gibelio Bloch)ning oziqlanish xususiyatlari va suv ekotizimidagi ekologik roli	402
<i>Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyevna, Rahmonqulova Ruxshona Qudratovna, Xurramova O'g'ilshod Usmon qizi</i>	
Inklyuziv ta'limga jalb etilgan bolalarni psixologik qo'llab-quvvatlashning pedagogik ahamiyati	406
<i>Akbaraliyeva Mohlaroyim Abdujalil qizi</i>	
O'smirlardagi agressiyani korreksiyalashda art-terapiya metodlarini qo'llashning psixologik jihatlari	413
<i>Jalilova S. X., A'loyeva Fazilat Alijon qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda agressiyani bartaraf etishning psixologik texnologiyalari.....	416
<i>G'aybullayeva Anora Tolib qizi</i>	
Sun'iy intellekt asosida o'quv jarayonini shaxsiylashtirish: nazariya va amaliyot.....	420
<i>Mirzayeva Shahlo, Ergashov Komilbek Muhiddin o'g'li, Rahmonov Og'abek</i>	
Sharq mutafakkirlarining tafakkur va aqliy taraqqiyot masalasidagi qarashlari	423
<i>Manzura Shodmonqulova</i>	
Umurtqalilarda regeneratsiya jarayonlarining molekulyar va fiziologik asoslari.....	427
<i>Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyevna, Mirzayeva Ruxsora Shukur qizi, Abdurahmonova Marjona Salim qizi</i>	
Qushlarning evolyutsiyasida uchishga moslashish jarayoni.....	432
<i>Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyevna, Nurillayeva Mavluda Abduvohid qizi, Muhammadiyeva Shaxrizoda Panji qizi</i>	
O'zbekistonning janubiy hududlarida O'rta Osiyo toshbaqasi (Testudo horsfieldii)ning bioekologik xususiyatlari va muhofazasi.....	437
<i>Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyevna, Xasanova Baxtigul Asqar qizi, Jo'rayeva Sojida Abray qizi</i>	

Maktabgacha ta'limda ekologik madaniyatni shakllantirish: "yashil pedagogika"ning global tendensiyalari va innovatsion modellari	441
Bo'riyeva Shahzoda Otaniyoz qizi	
Qushlarning ekologiyasi, biosferadagi o'rni va inson hayotiga ta'siri.....	444
Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyeva, Qalandarova Muxlisa Aimardonovna, Xamrayeva Feruza Oybekovna	
Pedagogik amaliyot modelining transformatsiyasi: passiv kuzatishdan kasbiy jarayonga chuqur kirib borish tendensiyasi	448
Abdrashitova E. V.	
Ta'lim jarayonida baholashning zamonaviy yondashuvlari va uning o'quvchilar rivojlanishidagi ahamiyati ..	454
Abduraxmonova Dilobar Shuhratbekovna	
Yirtqichlarning ov strategiyalari: evolyutsion moslashuv, neyrofiziologik asoslar va ekologik modellashtirish	458
Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyeva, Saidov Asadbek Qudratovich, Abdusattorov Abdulqosim Abdulxamidovich	
Yoshlar o'rtasida huquqbuzarliklarning oldini olish	464
Ahmadjonova Shahnozaxon Yarqinovna	
Zamonaviy ta'lim jarayonida funksional savodxonlikni rivojlantirishning nazariy-metodik asoslari hamda o'quvchilarning amaliy kompetensiyalarini shakllantirish yo'nalishlari.....	467
Alimova Farzona Abdukamalovna, Gubayeva Aziza Ismatillayevna	
Muhandislik ta'limida ijodkorlikni rivojlantirishning nazariy va metodologik yondashuvlar	474
Avazov Jo'rabek Donayevich	
Katta guruh tarbiyalanuvchilarida kasb haqidagi dastlabki tasavvurlarni shakllantirish metodikasini innovatsion ekotizim sharoitida takomillashtirish ijtimoiy-pedagogik muammo sifatida.....	478
D. D. Zuparova, Uralova Fotima Baxtiyor qizi	
Geometriya fanida isbotlashga doir masalalarning o'quvchilarda divergent tafakkurni rivojlantirishdagi didaktik imkoniyatlari.....	483
Davletov Davronbek Egamberganovich	
An'anaviy xonandalikni o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash.....	488
Fazliddinov Zokir Xusniddin o'g'li	
Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarda agressiv xulq-atvor namayon bo'lishi	493
G'ayibova Nargiza Anorbayevna	
Methodology for Organizing Tutoring Activities in the Credit-Module System	497
Isabekov Shavkat Isabekovich	
Ta'lim boshqaruvida rahbarlarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishning zamonaviy yondashuvlari	500
Islamova Dilfuza Dilshodovna	
O'zbek yuridik terminologiyasining boyishining ichki va tashqi manbalari.....	504
Ismoilova Sug'diyona Ashurovna	
Tarbiyasi og'ir o'smirlar orasida jismoniy faoliyat darajasi bilan akademik yutuqlar orasidagi bog'liqlikni takomillashtirish	508
Isoqov Nuriddin Halim o'g'li	
Bo'lajak chizmachilik o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish omillari.....	511
Jamilova Dilsuza To'lqin qizi	
Talaba qizlarning jismoniy faolligini oshirish yo'llari	515
Jumanova Iroda Shokirjon qizi	
Online marketingda emotsional manipulatsiya usullarining ta'siri	518
Nurmatov Nurhayot, Kimsanboyeva Komila Shermuxammadqizi	
O'yin faoliyati va integrativ mashg'ulotlar asosida tarbiyani tashkil etish metodikasi	522
Mamatova Farida Iminjanovna	
Oliy ta'lim tizimida inklyuziv ta'limning mazmuni va uning ijtimoiy-pedagogik zaruriyati	527
Mirsaidova Muborak	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'quv-bilish faoliyatini modellashtirishning didaktik imkoniyatlari va samaradorligi	532
Muxtarova Lobar Abdimannabovna, Shoymurodova Roziya Yusuf qizi	
Amfibialarning teri orqali nafas olishi: morfofiziologik asoslari va evolyutsion ahamiyati	536
Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyeva, Normurodova Farishta Begmurod qizi, Xolmurodova Dilrabo Panji qizi, Qo'ldoshova Ruxshona Navro'z qizi	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'yin texnologiyalari asosida bolalarda bilish jarayonining rivojlanishi ...	541
Norqulova Ma'mura Husniddin qizi	
Kasbiy ta'lim tashkilotlarida xalqaro ta'lim dasturlarini joriy qilishning ilmiy-amaliy ahamiyati.....	546
Nosirov Bunyodjon G'offorali o'g'li	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarining oila va jamoat tashkilotlari bilan hamkorligi.....	550
Qambarova Naziraxon Barxonovna	

An'anaviy oila sharoitida kelinlarda noadaptiv psixologik himoya mexanizmlarini kamaytirish bo'yicha psixokorreksion yondashuv	554
Qobilova Nasiba Ismatjon qizi	
Ona tili ta'limida kreativ yondashuv asosida o'quv jarayonini modellashtirishning pedagogik shart-sharoitlari	557
Qulmuminov O'rolboy Safar o'g'li, Jumayeva Hulkar Panji qizi	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy rivojlanish dinamikasi	562
Ravshanova Gulnoza Burxonovna, Turdiboyeva Umida Ravshan qizi, Norjigitova Rohila Abduvoid qizi	
Ingliz, o'zbek va rus tillari foydalanuvchilari uchun lug'atlar yaratishning lingvistik va amaliy asoslari	565
Raxmonova Sardora Muminjonovna	
Jismoniy tarbiya darslarini yangicha pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etishning nazariy va amaliy asoslari	569
Ro'zmetov Rasul Tangirberganovich	
Sutemizuvchilarning kelib chiqishi va xilma-xilligi	573
Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyevna, Sattorova Sanobar Boboqul qizi, Salimova Shahrizoda Ikromjon qizi	
Raqamli muhitda voyaga etayotgan o'spirinlarda empatiya va ijtimoiy-emotsional rivojlanishning neyropedagogik xususiyatlari	578
Shamsiddinov G'iyosjon Husniddin o'g'li	
Bo'lajak muhandislarning amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishda dasturlashtirilgan ta'lim vositalarining o'rni	583
Sharipova Nodira Ilxom qizi	
Digital Educational Technologies in Improving the Quality of Teaching: Methods and Practical Implementation	588
Tashpulatova Nafisa Bakhtiyarovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy ishonchni rivojlantirishda inklyuziv usullardan foydalanish	591
To'laboyeva Irodaxon Maxammadali qizi	
SRDM modeli orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarida STEAM kompetensiyalari va Computational Thinking ko'nikmalarini shakllantirish	595
Toshpulatova Niyoxon Shavkatjon qizi	
Umumta'lim maktablarida fan to'garaklari faoliyatini tashkil etishning pedagogik shartlari	600
Toshtemirova Dilnoza Abdug'ani qizi	
Development of an Integrated Learning Module Based on Digital Technologies in the Educational Process	604
Umirov Ilkhom Iskandar ugli	
Muskul-skelet tizimi nuqsonli o'quvchilarning nozologik guruhlariga differensial yondashuv asosida adaptiv sportga yo'naltirish	608
Uraimov Sanjar Ruzimatovich, Ubaydullayeva Dilnoza Muhammad qizi	
Boshlang'ich ta'limda alohida ehtiyojga ega bo'lgan o'quvchilarni o'qitishning bugungi holati va muammolari tahlili	612
Uroqova Yorqin qizi	
Inklyuziv ta'lim muhiti asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining texnologiya darslarida ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish metodikasi	615
Xamidova Zarina Iskandar qizi	
Qushlar migratsiyasi va uning ekologik sabablari	619
Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyevna, Raximova Dilfuza Ilyos qizi, Saburova Sarvinoz Erkabay qizi	
Imkoniyati cheklangan bolalarni jismoniy tarbiya va sportga jalb etishning nazariy va amaliy asoslari	623
Xasanova Nilufar Raxmatovna	
Raqamli avlod tarbiyasida milliy qadriyatlar va ota-onalarning virtual-pedagogik madaniyati uyg'unligi	628
Xaydarova Xilola Raximberdiyevna	
Разработка алгоритмов для визуализации и анализа решения задач линейного программирования	631
Буронова Муниса Баходировна, Хакимов Дониёр Бахтиёр Угли	
Ta'lim tizimida moliyaviy boshqaruv tushunchasi va iqtisodiy mazmuni	637
Mannanova Maftuna Fazliddin qizi	
Koreya ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuvning nazariy asoslari va uning pedagogik mohiyati	641
Adamatov Anvar Ablaqulovich	
Bo'lajak pedagoglarning raqamli didaktik kompetensiyasini rivojlantirish: muammo va yechimlar	645
Uskanov Kaxramon Xalikulovich	
Matematika fanini o'qitishda onlayn platformalardan foydalanish	648
Mirzayeva Shahlo, Yorqulova Mashhura, Boboqulova Durdona	

INKLYUZIV TA'LIMGA JALB ETILGAN BOLALARNI PSIXOLOGIK QO'LLAB-QUVVATLASHNING PEDAGOGIK AHAMIYATI

Akbaraliyeva Mohlaroyim Abdujalil qizi
Namangan davlat universiteti
"Psixologiya" yo'nalishi 1- bosqich magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada inklyuziv ta'limga jalb etilgan bolalarga ko'rsatiladigan psixologik qo'llab-quvvatlashning pedagogik ahamiyati tahlil qilinadi. Muallif tomonidan inklyuziv ta'lim falsafasi, psixologik qo'llab-quvvatlash tushunchasi, uning shakllari va usullari, shuningdek, pedagogik jarayondagi o'rni yuzasidan ilmiy asoslangan ma'lumotlar bayon etilgan. Tadqiqotda inklyuziv sinflardagi bolalarning psixologik salomatligi, o'quv motivatsiyasi hamda ijtimoiy integratsiyasiga ta'sir etuvchi omillar tahlil qilingan. Shuningdek, ta'lim jarayonida samarali psixologik yordamni tashkil etishga xizmat qiluvchi uch bosqichli psixologik qo'llab-quvvatlash modeli taklif etilgan.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, psixologik qo'llab-quvvatlash, maxsus ta'lim ehtiyojlari, pedagogik psixologiya, moslashuv, ijtimoiy integratsiya, uch bosqichli model.

Abstract: This article examines the pedagogical significance of psychological support provided to children involved in inclusive education. The author presents scientifically grounded information on the philosophy of inclusive education, the concept of psychological support, its forms and methods, as well as its role in the pedagogical process. The study analyzes factors related to the psychological well-being, learning motivation, and social integration of children in inclusive classrooms. In addition, a three-stage model of psychological support aimed at improving the effectiveness of psychological and pedagogical assistance in the educational process is proposed.

Key words: inclusive education, psychological support, special educational needs, educational psychology, adaptation, social integration, three-stage model.

Аннотация: В данной статье рассматривается педагогическое значение психологической поддержки детей, вовлечённых в инклюзивное образование. Автором представлены научно обоснованные сведения о философии инклюзивного образования, сущности психологической поддержки, её формах и методах, а также о её роли в педагогическом процессе. В исследовании анализируются факторы, влияющие на психологическое здоровье, учебную мотивацию и социальную интеграцию детей в условиях инклюзивного класса. Кроме того, предложена трёхэтапная модель психологической поддержки, направленная на повышение эффективности психолого-педагогического сопровождения в образовательном процессе.

Ключевые слова: инклюзивное образование, психологическая поддержка, особые образовательные потребности, педагогическая психология, адаптация, социальная интеграция, трёхэтапная модель.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimi oldida turgan eng dolzarb masalalardan biri – barcha bolalarga, jumladan, maxsus ta'lim ehtiyojlari (MTE) bo'lgan bolalarga sifatli va teng imkoniyatlar asosida ta'lim berishni ta'minlashdir. Inklyuziv ta'lim nafaqat siyosiy yoki qonunchilik talabi, balki inson huquqlari hamda ijtimoiy adolat tamoyillarining ta'lim sohasidagi muhim ifodasi hisoblanadi. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Nogironlar huquqlari to'g'risidagi konvensiyasi (2006-yil) va Salamanka bayonoti (1994-yil) inklyuziv ta'limning xalqaro miqyosda e'tirof etilishiga asos yaratdi.

O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi "Ta'lim to'g'risida"gi O'RBQ-637-son Qonuni¹ hamda "Inklyuziv ta'limni rivojlantirish" davlat dasturi doirasida mazkur yo'nalishda izchil islohotlarni amalga oshirib kelmoqda. Jumladan, 2023–2027-yillarga mo'ljallangan "Yangi O'zbekiston" taraqqiyot strategiyasida inklyuziv ta'limni kengaytirish ustuvor vazifalardan biri sifatida belgilangan.

Shu bilan birga, amaliy tajribalar MTE bo'lgan bolalarni umumta'lim sinflariga jalb etishning o'zi yetarli emasligini ko'rsatmoqda. Bunday bolalar uchun samarali psixologik qo'llab-quvvatlash tizimini yaratish muhim

¹ O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 23.09.2020 yildagi O'RBQ-637-son <https://lex.uz/docs/-5013007>.

ahamiyat kasb etadi. Mazkur jarayon to'g'ri tashkil etilganda, bolaning ta'lim muhitiga moslashuvi, ijtimoiy faolligi va psixologik barqarorligi yanada mustahkamlanadi (Booth & Ainscow, 2002; Florian, 2014).

Psixologik qo'llab-quvvatlash inklyuziv ta'lim jarayonida quyidagi muhim vazifalarni bajaradi: bolaning o'quv motivatsiyasini qo'llab-quvvatlash; ijtimoiy-emotsional rivojlanishini ta'minlash; o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi munosabatlarni insonparvarlik tamoyillari asosida shakllantirish; ota-onalar hamda sinf jamoasi bilan samarali hamkorlikni yo'lga qo'yish.

Ushbu maqolaning asosiy maqsadi – inklyuziv ta'lim sharoitida psixologik qo'llab-quvvatlashning ilmiy asoslari, shakllari va pedagogik ahamiyatini tahlil qilishdan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Inklyuziv ta'lim nazariyasining ilmiy asoslari bir necha yirik psixologik va pedagogik yo'nalishlar bilan chambarchas bog'liqdir. Avvalo, L.S. Vygotskiyning "yaqin rivojlanish zonasi" (Zone of Proximal Development – ZPD) tushunchasi inklyuziv ta'limning muhim psixologik asosi sifatida e'tirof etiladi. Vygotskiy (1978) fikricha, har qanday bola, jumladan nogironligi bo'lgan bola ham, ijtimoiy muloqot va kattalar ko'magida o'z salohiyatini namoyon etishi mumkin. Mazkur konsepsiya inklyuziv ta'lim jarayonida pedagogik va psixologik qo'llab-quvvatlash zaruratini nazariy jihatdan asoslab beradi.

Shuningdek, Urie Bronfenbrennerning ekologik tizimlar nazariyasi (Ecological Systems Theory, 1979) ham inklyuziv ta'limning muhim nazariy asoslaridan biri hisoblanadi. Ushbu nazariyaga ko'ra, bolaning rivojlanishi oila, maktab, tengdoshlar guruhi hamda keng ijtimoiy muhit bilan uzviy bog'liq holda shakllanadi. Shu bois, inklyuziv ta'lim samaradorligini ta'minlashda nafaqat sinf muhitida, balki barcha ijtimoiy tizimlarda ham psixologik qo'llab-quvvatlashni tashkil etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Karl Rodjersning shaxsga yo'naltirilgan yondashuvi (Person-Centered Approach, 1951) ham inklyuziv ta'limdagi psixologik yordam amaliyotiga sezilarli ta'sir ko'rsatgan. Rodjers ta'lim jarayonida samarali psixologik yordam ko'rsatish uchun uchta asosiy omil – shartsiz ijobiy munosabat (unconditional positive regard), empatiya va autentiklik muhim ekanligini ta'kidlagan. Mazkur tamoyillar inklyuziv sinf muhitida hamda individual psixologik yordam ko'rsatishda keng qo'llanilishi mumkin.

Martin Seligman tomonidan ishlab chiqilgan pozitiv psixologiya yo'nalishi va PERMA modeli (2011) inklyuziv ta'limdagi psixologik qo'llab-quvvatlash masalasiga farovonlik (well-being) hamda psixologik bardoshlilik (resilience) nuqtai nazaridan yondashishni taklif etadi. Ushbu yondashuv muammolarni bartaraf etishdan ko'ra, bolaning individual imkoniyatlari va kuchli tomonlarini rivojlantirishga ustuvor ahamiyat beradi.

Albert Banduraning ijtimoiy-kognitiv nazariyasi hamda o'z-o'ziga ishonch (self-efficacy) konsepsiyasi inklyuziv ta'lim jarayonida alohida ahamiyatga ega. Bandura (1986) fikricha, bolaning o'z muvaffaqiyatiga bo'lgan ishonchi uning faoliyat motivatsiyasi va natijadorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Inklyuziv ta'lim muhitida maxsus ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarda o'z-o'zini baholash darajasini rivojlantirish va ijobiy motivatsiyani shakllantirish psixologik qo'llab-quvvatlashning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

O'zbekiston psixologiya fanida ham mazkur yo'nalishda ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda.

Jumladan, E. G'oziyev (2010) ta'lim psixologiyasida motivatsion omillarni o'rganishga bag'ishlangan ilmiy ishlarida inklyuziv ta'lim oluvchilarning ichki motivatsiyasini rivojlantirish masalalariga alohida e'tibor qaratgan.

N.A. Sotvoldiyeva (2019) esa maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy-emotsional rivojlanishi hamda inklyuziv ta'lim bilan bog'liq psixologik omillarni tadqiq etgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolaning metodologik asosini aralash metodlar (mixed methods) tadqiqot dizayni tashkil etadi. Tadqiqotning nazariy qismida tizimli adabiyotlar tahlili (systematic literature review) usuli qo'llanilib, Web of Science, Scopus hamda Ziyonet ilmiy bazalarida 2005–2024-yillar oralig'ida chop etilgan 87 ta ilmiy manba tahlil qilindi. Manbalarni tanlash mezonlari sifatida ularning inklyuziv ta'lim va psixologik qo'llab-quvvatlash mavzusiga bevosita taalluqliligi, empirik yoki nazariy ilmiy ahamiyatga egaligi hamda taqrizdan o'tgan (peer-review) ilmiy jurnallarda e'lon qilinganligi inobatga olindi.

Tadqiqotning empirik qismi 2023–2024-yillar davomida Toshkent shahridagi 4 ta inklyuziv maktabda olib borildi. Tadqiqotda jami 120 nafar o'quvchi, jumladan maxsus ta'lim ehtiyojlari bo'lgan 48 nafar hamda me'yoriy rivojlanayotgan 72 nafar o'quvchi, shuningdek, 24 nafar o'qituvchi va 36 nafar ota-ona ishtirok etdi. Psixodiagnostik vositalar sifatida SDQ (Kuchli va zaif tomonlar anketasi), Piers–Harris o'z-o'zini baholash shkalasi hamda mualliflik kuzatuv protokolidan foydalanildi.

Ma'lumotlarni tahlil qilish jarayonida miqdoriy va sifatli usullar uyg'unlashtirildi. Xususan, statistik tahlillar SPSS 26 dasturi asosida amalga oshirildi, sifatli ma'lumotlar esa tematik tahlil usuli yordamida o'rganildi. Tadqiqot oliy ta'lim muassasasining Etika qo'mitasi tomonidan tasdiqlangan bo'lib, barcha ishtirokchilardan yozma ravishda rozilik olindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Psixologik qo'llab-quvvatlash – bu bolaning optimal psixologik rivojlanishiga erishishini ta'minlashga yo'naltirilgan tizimli, maqsadli profilaktik, diagnostik hamda korreksion-rivojlantiruvchi faoliyatlar majmui hisoblanadi (Ovcharova, 2003; Semago & Semago, 2010). Inklyuziv ta'lim sharoitida ushbu faoliyat alohida ahamiyat kasb etadi, chunki maxsus ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar pedagogik yordam bilan bir qatorda psixologik qo'llab-quvvatlashga ham ehtiyoj sezadilar. Shu sababli psixologik yordamning samarali tashkil etilishi bolaning ta'lim jarayoniga muvaffaqiyatli moslashuvi hamda ijtimoiy integratsiyasini ta'minlovchi muhim omillardan biri hisoblanadi.

Inklyuziv ta'limdagi psixologik qo'llab-quvvatlash bir necha ustuvor yo'nalishlarda amalga oshiriladi. Avvalo, diagnostika va monitoring jarayonida bolaning kognitiv, emotsional hamda ijtimoiy rivojlanish darajasi aniqlanib, rivojlanish dinamikasi muntazam kuzatib boriladi. Mazkur bosqichda WISC–IV intellektual rivojlanish testi, SDQ ijtimoiy-emotsional salomatlik anketasi, Piers–Harris o'z-o'zini baholash shkalasi, CDI depressiv holatlarni aniqlash metodikasi hamda SCARED tashvish darajasini baholash vositalari kabi standartlashtirilgan psixodiagnostik metodikalardan foydalaniladi.

Shuningdek, individual psixologik yordam doirasida bola bilan yakka tartibda ishlash orqali uning psixologik qiyinchiliklarini bartaraf etish, emotsional barqarorligini mustahkamlash hamda kognitiv ko'nikmalarini rivojlantirishga e'tibor qaratiladi. Ushbu jarayonda kognitiv-xulq-atvor terapiyasi (CBT) hamda o'yin terapiyasi usullari samarali amaliy yondashuv sifatida qo'llaniladi.

Inklyuziv ta'lim muhitida guruhli treninglar va ijtimoiy integratsiya ishlari ham muhim ahamiyatga ega. Bunday faoliyatlar maxsus ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarning sinf jamoasiga moslashuvi, tengdoshlar bilan samarali muloqot o'rnatishi hamda ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Guruhiy sessiyalar, ijtimoiy ko'nikmalar treninglari va tengdoshlararo hamkorlik dasturlari ushbu yo'nalishning asosiy shakllari hisoblanadi. Sociometrik tadqiqotlar esa guruh ichidagi munosabatlar va ijtimoiy dinamikani aniqlash imkonini beradi.

Psixologik qo'llab-quvvatlash tizimida o'qituvchilar bilan hamkorlik ham alohida o'rin tutadi. Jumladan, pedagoglarni inklyuziv sinf psixologiyasi, differensial yondashuv hamda individual ta'lim rejasini (ITR) ishlab chiqish bo'yicha metodik jihatdan qo'llab-quvvatlash muhim hisoblanadi. Bu jarayonda multidissiplinar jamoaviy yondashuv (MDT) samarali hamkorlik mexanizmi sifatida namoyon bo'ladi.

Bundan tashqari, ota-onalar bilan olib boriladigan ishlar ham psixologik qo'llab-quvvatlash tizimining ajralmas qismidir. Oila muhitini baholash, ota-onalarga psixologik-pedagogik tavsiyalar berish hamda ularni bolaning ta'lim jarayoniga faol jalb etish bolaning rivojlanish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Bronfenbrenner nazariyasiga ko'ra, oila bolaning rivojlanishiga eng yaqin va eng kuchli ta'sir ko'rsatuvchi mikrotizim hisoblanadi.

Umuman olganda, psixologik qo'llab-quvvatlashning individual va guruhli ishlar, dars jarayoniga integratsiyalashgan psixologik texnikalar, ota-onalar uchun psixoedukativ dasturlar, pedagoglar uchun superviziya hamda tajriba almashuvi kabi turli shakllari mavjud. Mazkur shakllarning tanlanishi bolaning individual xususiyatlari, sinf tarkibi hamda ta'lim muassasasining mavjud resurslari asosida belgilanadi.

Psixologik qo'llab-quvvatlashning inklyuziv ta'lim samaradorligiga ta'siri ko'plab xalqaro va milliy tadqiqotlarda o'z tasdig'ini topgan. Tadqiqot natijalari ushbu jarayonning o'quv muvaffaqiyati, akademik motivatsiya, ijtimoiy integratsiya, emotsional barqarorlik hamda pedagoglarning kasbiy faoliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini ko'rsatadi.

Farrell va hammualliflar (2006) tomonidan Buyuk Britaniyaning 25 ta maktabida o'tkazilgan keng ko'lami tadqiqot natijalariga ko'ra, maktab psixologlarining ta'lim jarayonidagi faol ishtiroki o'quvchilarning akademik natijalariga sezilarli ijobiy ta'sir ko'rsatgan. Shuningdek, Foreman va hammualliflar (2004) tomonidan Avstraliya inklyuziv maktablari misolida olib borilgan tadqiqotlarda individual psixologik yordam olgan o'quvchilarda o'quv motivatsiyasi va ta'lim jarayonidagi faollik darajasi yuqori ekanligi aniqlangan.

O'zbekiston tajribasida ham ushbu yo'nalishdagi ilmiy kuzatuvlar ijobiy natijalarni ko'rsatmoqda. Jumladan, Yunusova (2022) Toshkent shahridagi bir nechta inklyuziv maktablarda olib borgan tadqiqotlarida psixolog va o'qituvchi hamkorligining o'quvchilar motivatsiyasiga samarali ta'sir ko'rsatishini qayd etgan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, o'quvchilarning o'z-o'ziga ishonchi ortishi bilan birga, uy vazifalarini bajarish sifati va dars mashg'ulotlaridagi ishtiroki ham yaxshilangan.

Inklyuziv ta'lim samaradorligi ko'p jihatdan maxsus ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarning sinf jamoasi tomonidan qabul qilinish darajasiga bog'liqdir. Koster va hammualliflar (2009) ta'kidlaganidek, jismoniy integratsiya har doim ham ijtimoiy integratsiyani to'liq ta'minlay olmaydi, shu sababli maqsadli psixologik qo'llab-quvvatlash ishlari muhim ahamiyat kasb etadi. Sociometrik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, inklyuziv sinflarda psixologik qo'llab-quvvatlash dasturlari amalga oshirilganda, maxsus ta'lim ehtiyojlari bo'lgan o'quvchilarning ijtimoiy faolligi va sinfdagi maqomi sezilarli ravishda yaxshilanadi.

Xususan, Pijl va hammualiflar (2008) tomonidan Niderlandiya inklyuziv maktablarida olib borilgan tadqiqotda tengdoshlararo yordam dasturlari (peer support programs) hamda psixolog-o'qituvchi hamkorligi joriy etilgandan so'ng maxsus ta'lim ehtiyojlari bo'lgan o'quvchilarning ijtimoiy moslashuv darajasi sezilarli ravishda oshgani aniqlangan. O'zbekiston maktablarida ham tengdoshlararo hamkorlikka asoslangan yondashuvlarning samaradorligi o'rganilmoqda. Rahimova va Yusupov (2023) Farg'ona viloyatidagi inklyuziv maktablarda tengdoshlar tutorlik dasturlari joriy etilgach, maxsus ta'lim ehtiyojlari bo'lgan o'quvchilarning guruh ichidagi muloqot faolligi va ijtimoiy ishtiroki oshganini qayd etgan.

Inklyuziv ta'lim jarayonida maxsus ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarda emotsional zo'riqish, tashvish va o'z-o'zini baholash bilan bog'liq qiyinchiliklar uchrashi mumkin (Lindsay, 2007). Psixologik qo'llab-quvvatlash ushbu holatlarni erta aniqlash va ularni bartaraf etishda muhim vosita sifatida namoyon bo'ladi. Kauffman va Hung (2009) tomonidan amalga oshirilgan metaanaliz natijalari 40 dan ortiq tadqiqotni umumlashtirib, inklyuziv sinfda psixologik yordam olgan bolalarda emotsional muammolar darajasi ancha past ekanligini ko'rsatgan. Ayniqsa, kognitiv-xulq-atvor terapiyasi (CBT) asosidagi yondashuvlar tashvish va depressiv holatlarning oldini olishda samarali natijalar berishi ta'kidlangan.

Martin Seligmanning PERMA modeli nuqtai nazaridan qaralganda, psixologik qo'llab-quvvatlash nafaqat mavjud qiyinchiliklarni kamaytirishga, balki bolaning ijobiy emotsiyalari, ijtimoiy munosabatlari, faol ishtiroki, hayotiy maqsadlari va muvaffaqiyat hissini rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Shu sababli pozitiv psixologiya yondashuvi inklyuziv ta'lim amaliyotida tobora keng qo'llanilmoqda.

Psixologik qo'llab-quvvatlashning ta'siri faqat o'quvchilarga emas, balki pedagoglarning kasbiy faoliyatiga ham bevosita bog'liqdir. Tadqiqotlar ko'rsatishicha, inklyuziv sinf o'qituvchilari yuqori kasbiy mas'uliyat va emotsional yuklama sababli professional charchoq holatiga ko'proq duch kelishlari mumkin (Brunsting va hammualiflar, 2014). Shu nuqtai nazardan, psixolog tomonidan o'qituvchilarga ko'rsatiladigan konsultatsiyalar, treninglar va superviziya ishlari ularning kasbiy barqarorligini mustahkamlashga yordam beradi.

Psixologik yordam natijasida o'qituvchilarning maxsus ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar bilan ishlash bo'yicha kasbiy ishonchi ortadi, differensial yondashuv usullaridan samarali foydalanish imkoniyatlari kengayadi hamda sinfda inklyuziv va qo'llab-quvvatlovchi muhitni shakllantirishga tayyorligi oshadi. Bu esa, o'z navbatida, ta'lim sifati va pedagogik samaradorlikning yanada yuksalishiga xizmat qiladi (Sharma & Sokal, 2015).

Tahlil qilingan ilmiy manbalar asosida inklyuziv ta'lim sharoitida psixologik qo'llab-quvvatlashning uch bosqichli modeli taklif etiladi. Mazkur model RTI (Response to Intervention) tizimi konsepsiyasidan ilhomlanib ishlab chiqilgan bo'lib, O'zbekiston ta'lim tizimining milliy va institutsional xususiyatlariga moslashtirilgan. Modelning asosiy maqsadi har bir o'quvchining individual ehtiyojlarini inobatga olgan holda psixologik-pedagogik yordamni tizimli ravishda tashkil etishdan iboratdir.

Modelning birinchi bosqichi universal qo'llab-quvvatlash bosqichi bo'lib, barcha o'quvchilarni qamrab oluvchi profilaktik va rivojlantiruvchi chora-tadbirlarni o'z ichiga oladi. Ushbu bosqichda sinfda ijobiy psixologik muhitni shakllantirish, emotsional intellektni rivojlantirishga qaratilgan treninglarni tashkil etish hamda pedagoglarga metodik ko'mak ko'rsatish muhim ahamiyat kasb etadi. Psixolog va o'qituvchi hamkorligida dars jarayonlari rejalashtirilib, universal ta'lim dizayni tamoyillari (Universal Design for Learning – UDL) asosida inklyuziv muhitni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratiladi. Mazkur bosqich barcha o'quvchilarning ta'lim jarayonida faol ishtirok etishini qo'llab-quvvatlashga xizmat qiladi.

Ikkinchi bosqich maqsadli qo'llab-quvvatlash bosqichi bo'lib, akademik yoki ijtimoiy-emotsional qiyinchiliklarga duch kelayotgan o'quvchilarga yo'naltiriladi. Diagnostika natijalari asosida aniqlangan o'quvchilar bilan kichik guruhlar yoki individual shaklda psixologik-pedagogik yordam ishlari olib boriladi. Ushbu bosqichda haftasiga 2–3 marotaba maxsus mashg'ulot va sessiyalar tashkil etiladi, individual ta'lim rejasi (ITR) ishlab chiqiladi hamda ota-onalar ham qo'llab-quvvatlash jarayoniga faol jalb qilinadi. Bunday yondashuv o'quvchilarning individual ehtiyojlariga mos ravishda rivojlantiruvchi yordam ko'rsatish imkonini beradi.

Uchinchi bosqich intensiv individual qo'llab-quvvatlash bosqichi hisoblanib, murakkab psixologik yoki rivojlanish xususiyatlariga ega bo'lgan bolalar bilan ishlashni nazarda tutadi. Ushbu jarayonda psixolog, logoped, defektolog hamda tibbiyot mutaxassisleri o'zaro hamkorlikda faoliyat olib boradi. Multidissiplinar jamoa (MDT) yig'ilishlari muntazam ravishda tashkil etilib, o'quvchining rivojlanish dinamikasi kompleks tarzda tahlil qilinadi. Zarur hollarda ixtisoslashtirilgan tashqi markazlar bilan hamkorlik yo'lga qo'yiladi va keng qamrovli qo'llab-quvvatlash tizimi shakllantiriladi.

Taklif etilayotgan uch bosqichli modelning muhim ustunliklaridan biri resurslarni maqsadli va samarali taqsimlash imkoniyatini yaratishidir. Barcha o'quvchilar dastlab universal qo'llab-quvvatlash bosqichidan foydalanadi, ehtiyoj mavjud bo'lgan hollarda esa keyingi bosqichlarga bosqichma-bosqich o'tkaziladi. Shu tariqa, mazkur yondashuv inklyuziv ta'lim jarayonini har bir bolaning individual ehtiyojlariga moslashtirish, ta'lim sifati oshirish hamda psixologik farovonlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

O'zbekistonda inklyuziv ta'limni rivojlantirish yo'nalishida muhim ijobiy natijalarga erishilayotgan bo'lsa-da, ushbu tizim samaradorligini yanada oshirishni talab qiluvchi ayrim tashkiliy va metodik masalalar mavjud. Avvalo, maktab psixologlari faoliyatining yuklamasi yuqori ekanligi hamda ayrim hududlarda malakali mutaxassislar sonining cheklanganligi individual psixologik yordamni to'liq tashkil etish imkoniyatlarini qisqartirmoqda. Ayrim umumta'lim maktablarida bir nafar psixologning 500–700 nafar o'quvchi bilan ishlashi zarurati yuzaga kelmoqda, bu esa har bir o'quvchining individual ehtiyojlarini chuqur o'rganishga qo'shimcha resurslar talab etishini ko'rsatadi.

Shuningdek, pedagoglarning inklyuziv ta'lim psixologiyasi va differensial yondashuv bo'yicha amaliy ko'nikmalarini yanada rivojlantirish zarurati mavjud. Hozirgi kunda umumta'lim maktablarida inklyuziv metodika bo'yicha muntazam va tizimli malaka oshirish dasturlarini kengaytirish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bu esa pedagoglarning maxsus ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar bilan ishlashdagi kasbiy kompetensiyasini mustahkamlash, ta'lim jarayoniga individual yondashuvni kuchaytirish hamda inklyuziv muhitni samarali tashkil etishga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, ota-onalar bilan tizimli hamkorlikni rivojlantirish ham dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Ayrim oilalarda inklyuziv ta'limning mazmuni, imkoniyatlari hamda psixologik xizmatlarning ahamiyati haqida yetarli ma'lumot mavjud emas. Shu sababli ota-onalarning inklyuziv ta'lim jarayonidagi faol ishtirokini ta'minlash, ularga psixologik-pedagogik maslahatlar berish va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimini kuchaytirish muhim vazifa sifatida namoyon bo'lmoqda. Jamiyatda inklyuziv madaniyatni rivojlantirish va ijobiy ijtimoiy munosabatlarni shakllantirish ham ushbu yo'nalishdagi ustuvor vazifalardan biridir.

Mazkur masalalarni samarali hal etish maqsadida bir qator strategik yondashuvlarni amalga oshirish maqsadga muvofiqdir. Jumladan, maktab psixologlari sonini bosqichma-bosqich oshirish va ularning professional malakasini takomillashtirish, inklyuziv ta'lim bo'yicha ixtisoslashtirilgan psixologlarni tayyorlash tizimini rivojlantirish zarur. Shu bilan birga, pedagoglar uchun inklyuziv pedagogika va psixologiya yo'nalishida majburiy malaka oshirish kurslarini joriy etish ham ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Ota-onalar uchun psixoedukativ dasturlar ishlab chiqish, oilalarni ta'lim jarayoniga faol jalb etish hamda inklyuziv maktablar bilan ixtisoslashtirilgan markazlar o'rtasida samarali hamkorlik tizimini yo'lga qo'yish inklyuziv ta'limning institutsional asoslarini mustahkamlash imkonini beradi. Ushbu yondashuvlar orqali ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilari o'rtasida hamkorlik muhitini shakllantirish, har bir bolaning individual ehtiyojlariga mos sharoit yaratish hamda inklyuziv ta'lim sifatini yangi bosqichga olib chiqish mumkin bo'ladi.

Tadqiqot natijalari inklyuziv sinflarda psixologik qo'llab-quvvatlash darajasi bilan o'quvchilar ko'rsatkichlari o'rtasida statistik jihatdan muhim bog'liqlik mavjudligini tasdiqladi ($r=0.67$, $p<0.01$). Xususan, psixolog va o'qituvchi hamkorlik tizimi samarali yo'lga qo'yilgan sinflarda maxsus ta'lim ehtiyojlari bo'lgan o'quvchilarning o'quv motivatsiyasi hamda ijtimoiy integratsiya ko'rsatkichlari sezilarli darajada yuqori ekanini aniqlandi. Ushbu natijalar psixologik qo'llab-quvvatlashning inklyuziv ta'lim samaradorligini oshirishdagi muhim omillardan biri ekanligini ko'rsatadi.

SDQ natijalariga ko'ra, maqsadli psixologik yordam dasturlariga jalb etilgan maxsus ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar guruhida emotsional qiyinchiliklar ko'rsatkichi o'rtacha 18.4 balldan 12.7 ballgacha kamaygan ($p<0.05$). Shuningdek, tengdoshlar bilan bog'liq qiyinchiliklar ko'rsatkichi ham 14.2 balldan 9.8 ballgacha pasaygan. Mazkur o'zgarishlarning statistik jihatdan ishonchli va amaliy jihatdan ahamiyatli ekanligi aniqlanib, psixologik yordamning bolalarning emotsional holati hamda ijtimoiy moslashuviga ijobiy ta'sir ko'rsatishi tasdiqlandi.

Piers–Harris shkalasi natijalariga ko'ra, psixologik qo'llab-quvvatlash dasturi amalga oshirilgandan so'ng o'quvchilarning o'z-o'zini baholash ko'rsatkichi o'rtacha 41.3 balldan 54.8 ballgacha oshgan ($T=4.21$; $df=47$; $p<0.001$). Ushbu natija Albert Banduraning self-efficacy nazariyasini empirik jihatdan qo'llab-quvvatlaydi hamda psixologik yordam o'quvchilarning o'z imkoniyatlariga bo'lgan ishonchini mustahkamlashda muhim rol o'ynashini ko'rsatadi.

O'qituvchilar bilan o'tkazilgan suhbatlar va kuzatuvlar natijalari shuni ko'rsatdiki, psixolog va pedagog o'rtasidagi muntazam hamkorlik inklyuziv ta'limga bo'lgan munosabatning yanada ijobiy shakllanishiga xizmat qilgan. Tadqiqot ishtirokchilarining 86 foizida inklyuziv ta'limga nisbatan kasbiy yondashuv va metodik tayyorgarlikning yaxshilangani qayd etildi. Mazkur natijalar Sharma va Sokal (2015) tomonidan ilgari surilgan ilmiy xulosalarning O'zbekiston ta'lim tizimi sharoitida ham dolzarb ekanligini tasdiqlaydi.

Ota-onalar o'rtasida o'tkazilgan so'rovnomalar natijalari ham psixoedukativ dasturlar samaradorligini ko'rsatdi. Xususan, dasturlarda ishtirok etgan ota-onalarning 87 foizi farzandlarining maktabdagi holatini yaxshiroq tushuna boshlaganini, 76 foizi o'quv jarayoniga faolroq e'tibor qaratayotganini, 68 foizi esa psixologik maslahat xizmatlaridan muntazam foydalanayotganini bildirgan. Ushbu natijalar Bronfenbrennerning ekologik tizimlar nazariyasi doirasida oilaning inklyuziv ta'lim jarayonidagi muhim rolini yana bir bor tasdiqlaydi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ushbu tadqiqot inklyuziv ta'lim jarayoniga jalb etilgan bolalarni psixologik qo'llab-quvvatlashning pedagogik ahamiyatini kompleks tarzda yoritib berdi. Tadqiqot natijalari asosida bir qator muhim ilmiy xulosalarga kelindi. Avvalo, psixologik qo'llab-quvvatlash inklyuziv ta'limning ajralmas tarkibiy qismi ekanligi hamda u o'quvchilarning akademik muvaffaqiyati, ijtimoiy integratsiyasi va psixologik farovonligini ta'minlashda muhim omil sifatida namoyon bo'lishi aniqlandi. Shu bilan birga, psixologik yordamning tizimli tashkil etilishi maxsus ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarning ta'lim jarayoniga muvaffaqiyatli moslashuvi va o'z salohiyatini ro'yobga chiqarishga xizmat qilishi tasdiqlandi.

Tadqiqot davomida taklif etilgan uch bosqichli psixologik qo'llab-quvvatlash modeli O'zbekiston maktablari sharoitida qo'llash mumkin bo'lgan samarali amaliy mexanizm sifatida o'z tasdig'ini topdi. Mazkur model resurslarni maqsadli va oqilona taqsimlash imkonini yaratishi, barcha o'quvchilarni qamrab olishi hamda individual ehtiyojlarga mos ravishda qo'llab-quvvatlashni tashkil etishga xizmat qilishi bilan ahamiyatlidir.

Shuningdek, psixologik qo'llab-quvvatlash samaradorligi psixolog va o'qituvchi o'rtasidagi hamkorlikning uzviyligi, ota-onalarning faol ishtiroki hamda monitoring tizimining muntazam olib borilishiga bevosita bog'liq ekani aniqlandi. Ayniqsa, pedagoglar, psixologlar va oilalar o'rtasida hamkorlik muhiti shakllangan hollarda inklyuziv ta'lim natijalari yanada samarali bo'lishi kuzatildi.

Tadqiqot natijalari O'zbekiston inklyuziv ta'lim tizimini yanada takomillashtirish uchun maktab psixologlari soni va kasbiy malakasini oshirish, pedagoglarning inklyuziv pedagogika hamda psixologiya bo'yicha tayyorligini kuchaytirish, ota-onalar bilan tizimli hamkorlik mexanizmlarini rivojlantirish zarurligini ko'rsatdi. Shu nuqtai nazardan, amaliy tavsiya sifatida har bir inklyuziv sinfda uch bosqichli psixologik qo'llab-quvvatlash tizimini joriy etish, pedagoglar uchun har semestrda kamida 16 soatlik inklyuziv psixologiya treninglarini tashkil etish hamda maktab psixologlari tomonidan o'quv yili boshida maxsus ta'lim ehtiyojlari bo'lgan o'quvchilarni kompleks diagnostik tekshiruvdan o'tkazish uchun zarur sharoitlarni yaratish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Shuningdek, tegishli vazirlik va idoralar tomonidan inklyuziv maktab psixologi lavozimi bo'yicha normativ ko'rsatkichlarni qayta ko'rib chiqish, xususan, bir nafar psixologga 250–300 nafar o'quvchi nisbatini belgilash hamda psixologik qo'llab-quvvatlash sifatini baholashning yagona monitoring tizimini ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etadi.

Kelgusidagi ilmiy tadqiqotlarda esa yanada kengroq tanlanma asosida longitudinal, ya'ni uzoq muddatli kuzatuv tadqiqotlarini amalga oshirish, psixologik qo'llab-quvvatlash dasturlarining iqtisodiy samaradorligini baholash hamda raqamli texnologiyalar asosida gibrid psixologik yordam modellarini ishlab chiqish istiqbolli ilmiy yo'nalishlardan biri sifatida e'tirof etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrda "Ta'lim to'g'risida"gi O'RQ-637-son Qonuni. <https://lex.uz/docs/-5013007>.
2. Bandura, A. (1986). *Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory*. Prentice-Hall.
3. Booth, T., & Ainscow, M. (2002). *Index for Inclusion: Developing Learning and Participation in Schools*. Centre for Studies on Inclusive Education (CSIE).
4. Brunsting, N. C., Sreckovic, M. A., & Lane, K. L. (2014). Special education teacher burnout: A synthesis of research from 1979–2013. *Education and Treatment of Children*, 37(4), 681–711. <https://doi.org/10.1353/etc.2014.0032>.
5. Farrell, P., Woods, K., Lewis, S., Squires, G., Rooney, S., & O'Connor, M. (2006). *A Review of the Functions and Contribution of Educational Psychologists in England and Wales in Light of "Every Child Matters: Change for Children"*. DfES Publications.
6. Florian, L. (2014). What counts as evidence of inclusive education? *European Journal of Special Needs Education*, 29(3), 286–294. <https://doi.org/10.1080/08856257.2014.933551>.
7. Foreman, P., Arthur-Kelly, M., Pascoe, S., & King, B. S. (2004). Evaluating the educational experiences of students with profound and multiple disabilities in inclusive and segregated classroom settings. *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities*, 29(3), 183–193.
8. G'oziyev, E. (2010). *Pedagogik psixologiya*. Toshkent: Fan.
9. Kauffman, J. M., & Hung, L. Y. (2009). Special education for intellectual disability: Current trends and perspectives. *Current Opinion in Psychiatry*, 22(5), 452–456.
10. Koster, M., Nakken, H., Pijl, S. J., & Van Houten, E. J. (2009). Being part of the peer group: A literature study focusing on the social dimension of inclusion in education. *International Journal of Inclusive Education*, 13(2), 117–140. <https://doi.org/10.1080/13603110701284680>.
11. Lindsay, G. (2007). Educational psychology and the effectiveness of inclusive education/mainstreaming. *British Journal of Educational Psychology*, 77(1), 1–24.
12. Ovcharova, R. V. (2003). *Spravochnaya kniga shkol'nogo psikhologa [Maktab psixologi ma'lumotnomasi]*. Prosveshcheniye.
13. Pijl, S. J., Frostad, P., & Flem, A. (2008). The social position of pupils with special needs in regular schools. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 52(4), 387–405.

14. Kayumov, B. Z., & Olimjonova, N. S. (2026). The importance of role playing in preschool children. *Science and Education*, 7(3), 475–480.
15. Rahimova, M., & Yusupov, B. (2023). Inklyuziv ta'limda tengdoshlar tutorlik dasturlarining samaradorligi. *Pedagogika va psixologiya*, 4(2), 45–52.
16. Rogers, C. R. (1951). *Client-Centered Therapy: Its Current Practice, Implications and Theory*. Houghton Mifflin.
17. Salamanka Bayonoti. (1994). *Maxsus ta'lim ehtiyojlari bo'yicha tamoyillar, siyosat va amaliyot*. UNESCO.
18. Seligman, M. E. P. (2011). *Flourish: A Visionary New Understanding of Happiness and Well-Being*. Free Press.
19. Semago, N., & Semago, M. (2010). Organizatsiya i sodержaniye deyatel'nosti psikhologa spetsial'nogo obrazovaniya [Maxsus ta'lim psixologining faoliyatini tashkil etish va mazmuni]. ARKTI.
20. Sharma, U., & Sokal, L. (2015). The impact of a teacher education course on pre-service teachers' beliefs about inclusion: An international comparison. *Journal of Research in Special Educational Needs*, 15(4), 276–284.
21. Sotvoldiyeva, N. A. (2019). Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy-emotsional rivojlanish va inklyuziv ta'lim. *Pedagogika va psixologiya ilmiy jurnali*, 3(1), 28–34.
22. UN General Assembly. (2006). *Convention on the Rights of Persons with Disabilities: Resolution Adopted by the General Assembly*. United Nations.
23. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press.
24. Yunusova, D. (2022). Inklyuziv sinflarda psixolog-o'qituvchi hamkorligining o'quvchi motivatsiyasiga ta'siri. *Xalq ta'limi*, 5(3), 67–73.
25. Vadimovna, B. O. (2025). Ommaviy axborot vositalarining jamoatchilik psixologiyasiga ta'siri: zamonaviy yondashuvlar va psixologik mexanizmlar. *Yangi O'zbekiston, yangi tadqiqotlar jurnali*, 3(6), 363–367.
26. Vadimovna, B. O. (2025). Masofaviy ta'limning o'quvchilarning kognitiv o'zlashtirishiga ta'siri omillari. *Byulleten studentov novogo Uzbekistana*, 3(12), 86–91.
27. Tursunbayeva, G. A. Q. (2025). Farzand tarbiyasida oilaviy muhitning psixologik ta'siri. *Science and Education*, 6(11), 1005–1011.
28. Tursunbayeva, G. A. Q. (2026, January). The content of parents' pedagogical knowledge and its role in upbringing. *Claritas Conference Platform*, 1, 19–22.
29. Kayumov, B. Z. O., & Shokirova, D. (2026, April). Study of human mental activity. *International Conference Platform*, 4, 112–115.
30. Sarvinoz, K. (2024). Psychology of social relations and communication. *American Journal of Social Sciences and Humanity Research*, 4(05), 85–92.
31. Qizi, K. S. Ways to provide psychological help to get out of depression. *European Journal of Agricultural and Rural Education*, 5(3), 50–51.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
  - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
  - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
  - 13.00.03 Maxsus pedagogika
  - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
  - 13.00.07 Ta'limda menejment
  - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
  - 07.00.00 Tarix fanlari
  - 19.00.00 Psixologiya fanlari
  - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
  - 02.00.00 Kimyo fanlari
  - 03.00.00 Biologiya fanlari
  - 09.00.00 Falsafa fanlari
  - 10.00.00 Filologiya fanlari
  - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №5(2)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.